

У повінь

Редьярд Кіплінг

Новела

Переклад: Юрій Лісняк

Сміється з Тіла Твід:
"Ну, ти ж бо й тиховід!"
А Тіл відповіда:
"Прудка твоя вода,
А я тихесенько течу
І не киплю,
Та де ти втопиш одного,
Я двох втоплю".

— Ні, сахібе, цього вечора броду нема. Кажуть, одну гарбу з волами вже понесло, а он ікка, що від'їхала за півгодини, ще не дісталась до того берега. А що, сахіб дуже поспішає? Ось я зараз пожену слона в воду, то самі побачите. Агей, ви там, у повітці, махаути[1]! Виведіть Рама Першада, і як він не побоїться бистрини — гаразд. Слон ніколи не збреше, сахібе, а ще й друг Рама Першада, Кала Наг, по тім боці, то він і сам хоче туди, до нього. О, молодця! Молодця, царю мій! Дійди до середини, махаутджі, й подивися, що скаже річка. Молодця, Раме Першаде! Перлино між слонів, іди в річку! Та дай йому по голові, бовдуре! Що в тебе, стрекало на те тільки, щоб ним свою гладку спину чухати, вилупку? Поганяй його! Поганяй! Що тобі те каміння, Раме Першаде, мій Рустеме, горо сили! Іди в воду! Іди!

Ні, сахібе, шкода! Чуєте, як сурмить? То він гукає Кала Нагові, що не зможе перебрести до нього. Дивіться! Повернувся й хитає головою. О, він не дурень. Він знає, яка буває Бархві, коли вона розсердиться. Еге! Ти таки не дурень, дитя моє! Салям, Раме Першаде, бахадуре! Заведи його під дерева, махауте, та дай йому чогось поласувати. Молодець, найперший між іклячів! Уклонись панові та йди спати.

Що ж діяти? Доведеться сахібові чекати, поки повінь мине. Завтра вранці вода спаде, коли божя ласка, або щонайпізніш післязавтра. А чого сахіб так сердиться? Я сахібів слуга. Далєбі, не я ж створив цю річку. Що я можу вдіяти? Моя хатина і все, що є в ній, до послуг сахібові. І дощ починається. Ходімо, пане мій. Невже річка спаде від того, що ви її клястимете? Е, колись англійці не такі були. Це їх вогняна колісниця розбестила. Давніш, як вони їздили кіньми хоч удень, хоч уночі, то не казали нічого, коли річка дорогу перепинить чи колеса в багнюці загрузнуть. То була божя воля — не так, як тепер, коли вогняна колісниця мчить, і мчить, і мчить — і мчатиме, хоч би всі чорти з усього краю почепились їй на хвіст. Вогняна колісниця зіпсувала англійців. Кінець кінцем — що таке один утрачений день? Чи хай навіть два дні? Хіба сахіб на своє

весілля їде, що так квапиться, мов несамовитий? Хехехе! Я старий чоловік і не часто сахібів бачу. Даруйте мені, коли я забув про належну їм пошану. Сахіб не сердиться?

На своє весілля! Хехехе! В старій людини розум — як дерево н у м а. На ньому й плід, і цвіт, і сухе листя з усіх минулих літ заразом. Старе, й нове, й те, що вже в непам'ять пішло, — все тут. Сядьте на ліжку, сахібе, та напийтесь молока. Чи, може, сахіб не погребує покурити з мого кальяна? Тютюн у мене добрий, з Нуклао. Це мені син прислав, він там служить. Куріть, сахібе, коли вмієте з кальяна. О, сахіб курить, як справжній мусульманин. Вахвах! Де це він так навчився? На своє весілля! Хехехе! Сахіб каже — на яке там весілля? Та де ж би сахіб сказав мені правду — я ж тільки темношкірий! Тоді нема дива, що він так квапиться. Тридцять років я дзвоню в гонг на цьому броді, але ще не бачив, щоб який сахіб так поспішав. Тридцять років, сахібе! Це дуже довгий час. Тридцять років тому цей брід був на шляху банджар[2], і я бачив, як за одну ніч дві тисячі волів із в'юками його перебродили. А тепер прийшов залізний шлях, вогняна колісниця каже "чах чахчах", і сто лакхів[3] мішків із зерном їдуть через отой здоровезний міст. Це велике діло, проте брід збезлюднів, бо тепер банджари не стають табором під деревами.

Та вгамуйтеся, не визируйте надвір, не поглядайте на небо. Дощ ітиме до ранку. Слухайте-но! То каміння гомонить на дні. Чуєте? Воно б вам кості потрощило, якби ви спробували вбрід. Ось я зачиню двері, та й що нам дощ! Вай! Ай! Вах! Тридцять років на броду! Старий я вже... Вигоріла олива в каганці.

Вибачайте, сахібе, але я в моїх літах сплю чутко, мов собака. Ви шукаєте дверей? Послухайте, сахібе! Послухайте мене. Річка тепер добрих півкоса[4] від берега до берега — зорі ж світять, можете побачити — і завглибшки десять стіп. Вона не спаде від того, що ви на неї дивитиметесь сердитими очима, і не втихне через ваші прокльони. Що гучніше, сахібе, — ваш голос чи голос річки? Покричіть на неї — може, засоромиться? Лягайте, сахібе, та спіть собі. Я знаю, яка сердита буває Бархві, коли в горах дощ упаде. Я раз перепливав її у повінь, і ніч була в десять разів гірша, ніж оце, і з ласки Аллаха я врятувався від смерті, коли був уже на самому її порозі.

Може, розповісти? Дуже цікаво. Ось тільки тютюну в кальян накладу. Тридцять років уже відтоді минуло. Я був тоді молодий і тільки-но осів на цьому броді. Я був дужий тоді, і банджари вірили, коли я скажу: "Брід безпечний". Я, бувало, цілу ніч мотався в бистрій воді аж під пахви, серед сотні ошалілих від страху волів, і переганяв їх, не втративши ані ратиці. А по тому переправляв тремтячих людей, і вони в заплату віддавали мені найкращого вола з каравану — того, що йшов з дзвіночком попереду. Он у якій я був тоді шані! А тепер, як упаде дощ та річка розіллється, я заб'юсь у хатину й скавулю, як собака. Сила моя покинула мене. Я старий чоловік, а брід збезлюднів через вогняні колісниці. Тепер мене вже не звать бархвійським силачем.

Подивіться на моє лице, сахібе. Це ж лице мавпи. А рука? Це ж рука старій баби. Але я присягаюсь, сахібе, що це обличчя кохала жінка і ця рука обіймала її. Двадцять років тому, сахібе. Повірте мені, що це справді було — двадцять років тому.

Підійдіть до дверей та гляньте на той берег. Бачите малесенький вогник далеко-

далеко вниз за водою? То світло в храмі Ханумана, в селищі Патірі. Саме селище на північ від нас, під отією великою зіркою, але його не видно за високим берегом, за коліном річки. Далеко плисти, еге, сахібе? Може, роздягнетесь та спробуєте? А я плавав до Патіри — не раз, багато разів; а в річці крокодили є.

Кохання не знає вір; а то як би я, мусульманин і син мусульманина, покохав індуску, вдову індуса, сестру патірського старшини? А так воно було. Ще як вона тільки заручилась, уся старшинина рідня якось вирядилась на богомілля до Муттри. Колеса в гарби були перевиті срібним дротом, а дівчина сиділа за шовковими запонами. Я не дуже квапився переправити їх, сахібе, бо вітер розгорнув ті запони і я побачив її. Як вони повернулися з богомілля, той хлопець, що з ним її заручили, вже вмер, а я знов побачив її в гарбі. Ох, які ж ці індуси дурні! Що мені До того, чи вона індуска, чи джайна[5], чи парія[6], чи прокажена, чи здорова? Я б оженився з нею, і мала б вона свій дім біля броду. Сьома з дев'ятох заповідей буцімто каже, щоб чоловік не брав собі жінки з ідоловірців. Це правда? І шіїти, і сунніти[7] кажуть, що мусульманин не повинен женитися з ідоловірницею? Може, сахіб мулла, що він знає так багато? То я скажу йому те, чого він ще не знає. Кохати не заборониш ні шіїтові, ні суннітові, ні ідоловірцеві. А дев'ять заповідей — то лиш дев'ять жменьок хмизу, що вмиль згорять на вогні кохання. Я хотів її викрасти, але що я міг удіяти? Старшина послав би своїх людей, і вони б мені розвалили голову киями. Я не боюся — чи то я б не побоявся — п'ятох чоловік, але проти півселища хто може встояти?

А тому, коли ми з нею порозумілись, я став ходити до Патіри ночами, і ми з нею зустрічались на полі, й жодна душа про те не знала. Ось дивіться! Я звичайно перебродив річку тут, а тоді йшов берегом попід хащами до того коліна, де залізний міст, а далі навпростець через луку до Патіри. Коли ніч бувала темна, дорогу мені вказував вогник у храмі. А в тих хащах над річкою повно гадюк — малих карайтів, що сплять на піску, і крім того, її брати вбили б мене, якби застали на своєму полі. Але ніхто нічого не знав, крім неї та мене. А сліди моїх ніг на піску понад річкою до ранку замітав вітер. У сухі місяці дійти від броду до Патіри було дуже легко, та й у перші дощі, коли річка розливається поволі, — теж не важко. Я ставив силу свого тіла проти сили річки — і щовечора наїдався тут, у своїй хатині, а напивався по той бік, біля Патіри. Моя кохана сказала мені, що до неї в'язне одне там ледащо, Хірнам Сінх, з іншого села, вище над річкою, теж по той бік. Сікхи всі собаки, і з дурості своєї вони відкинули божий дар — тютюн. Я ладен був знищити того Хірнама Сінха, тільки-но він підійде близько до неї; а ще більше за те, що він її лаяв: мовляв, вона коханця має, — та намагався підстерегти його й виказати старшині, коли вона не піде з ним, Хірнамом Сінхом. Які ж бо вони плюгавці, ті сікхи!

Відколи я те почув, то завжди, пливучи на той бік, чіпляв на пояс невеликого гострого ножа, і біда була б тому, хто б спробував мене зупинити. Я того Хірнама Сінха у вічі не знав, але зарізав би кожного, хто став би між нею і мною.

Тієї ночі, як почались дощі, я збирався плисти до Патіри, хоч річка була розгнівана. А в Бархві така вдача, сахібе: за двадцять віддихів вона добігає сюди з гір валом у три

п'яді заввишки, і я сам бачив, як вона, поки розпалиш вогонь та спечеш коржа, з нікчемного потічка робиться сестрою Джамни.

Відплив я від цього берега, а за півмилі нижче за водою була обмілина, і я звернув туди, щоб передихнути, перше ніж пливати далі, бо річка таки добре хапала мене за п'яти. Але чого не зробить молодий хлопчина задля кохання? Зорі світили не дуже, і на півдорозі до обмілини мене тернуло по губах гіллякою смердючого деодара[8], що плив за водою. То був знак, що в підгір'ї й у горах упали дуже рясні дощі, бо деодар дебеле дерево, не так легко воді змити його з корінням. Я заквапився, і течія мені помагала, та перше ніж я став ногами на дно, річка ніби стрепенулась, і обмілина зосталась позаду, а мене понесло на хребті хвилі, що простяглась від берега до берега. Чи потрапляв коли сахіб у бурхливу воду, що хапає чоловіка за руки й за ноги і не дає йому плисти? Моїм очам знад самої води здавалось, наче весь світ затопило водою, і річка несла мене разом з вирваними деревами. Людина — то дрібненька крихітка в череві повені. А та повинь, хоч я тоді цього й не знав, була Велика повинь, що про неї люди згадують і досі. Печінка моя розм'якла, і я лежав на воді горілиць, мов колода, в смертельному страху. А довкола мене пливли всякі живі створіння, жалісно скиглячи та виючи, — дикі звірі, й худоба, а раз я почув людський голос, що кричав: "Рятуйте!" Та налетів дощ, і вода аж побіліла від піни, і я вже більш нічого не чув — тільки гуркіт каміння на дні та шум дощу зверху. Отак мене несло за водою, і я змагався за своє життя. Дуже тяжко вмирати, коли ти молодий. Бачить сахіб звідси залізний міст? Дивіться, ото ліхтарі поштового поїзда на Пешавар! Тепер міст підноситься над водою на двадцять футів, але тої ночі вода ревла між штабами мостової кліті, і на ту кліть я й налетів уперед ногами. Правда, там уже накопичилось багато плавучого дерева, і я не дуже забився. Річка тільки притисла мене, як дужчий чоловік притискає кволішого. Насилу я встиг ухопитись за штабу і видертись на верхній брус. Вода бігла на цілу п'ядь вище рейок, сахібе! Самі поміркуйте, що то була за повинь! Я нічого не чув, нічого не бачив. Тільки лежав на брусі й відсапувався.

За якусь часину дощ ущух, на небі виступили зорі, ясні, ніби промиті, і при їхньому світлі я побачив, що чорній воді краю не видно, скільки око сягає, і річка піднялась вище рейок. Поміж деревами, що нанесла до мосту вода, було чимало тваринячих трупів, а інші позастрягали у мостовій кліті, а що було живого, силкувалось видертися на міст — буйволи, й корови, і дикі свині, й декілька оленів, а гаддя та шакалів без ліку. Весь лівий бік мосту від них аж чорнів, а дрібніших проносило крізь кліть і мчало далі за водою.

А потім зорі згасли і дощ линув знову, а вода піднялася ще вище, і я відчув, що міст піді мною ворухиться, як ото ворухиться сонна людина, коли має прокинутись. Проте я не злякався, сахібе. Їй же богу, не злякався, хоч руки й ноги мої були зовсім без сили. Я знав, що не вмру, поки не побачу її ще раз. Але я геть заляк, і я побачив, що міст не встоїть.

Вода раптом задвиготіла, як ото бува, коли надходить велика хвиля, і міст аж піднявся під її натиском так, що правий бік кліті пірнув під воду, а лівий увесь виринув.

Бородою присягаюсь, сахібе, ширу правду кажу! Як ото мірзапурська баржа з камінням хилиться набік під вітром, так і Бархвійський міст нахилився. Достеменно так.

Я зслизнув з бруса в глибоку воду, а позаду вже набігала хвиля гніву річки. Я ще почув її рев і скрегіт середнього мостового прогону, що зсунувся з биків і пішов на дно, а більше вже не тямив нічого, поки не виринув серед безкрайого розливу. Гребнув рукою — і зачепив пальцями скудлану людську голову. То був мертвяк, бо хто ще, крім мене, бархвійського силача, міг би зостатися живий у тій шаленій бистрині! Він, видно, вже добрих два дні як утопивсь, бо колихався на воді геть здутий, і за нього можна було держатись. Я тоді засміявся, зовсім упевнившись, що не пропаду і ще побачу її, і вчепився руками в патли трупові, бо вже був украй знесилений, і обидва ми попливли за водою разом: він — мертвий і я — живий. Без тієї опори я був би втопився, бо вже заляк з холоду і тіло моє затерпло, наче здерев'яніло. Але він, що вже до краю спізнав усю силу річки, не боявся нічого, і я поплив за ним, куди його воля. Врешті нас почало прибивати до правого берега, і я замолотив ногами, помагаючи течії. Але мертвяка крутило та гойдало в нуртах, і я боявся, щоб яка деревина не вдарила його та не потопила. Та вже коліна мої черкались об вершечки тамарисків, і я здогадався, що нас несе над затопленим полем; а за хвилику я спустив ноги і дістав дна — грядки на чиємусь лану; а ще за хвилику мертвяка прибило до пагорка з фіговим деревом, і я, зраділий, вибрів із води.

Чи вгадає сахіб, куди занесла мене течія? До пагорка, що позначає східну межу села Патіри, он куди! Я витяг мертвяка на траву — за те, що він мені так прислужився, а ще й того, що не знав, чи не знадобиться він мені вдруге. А тоді провів тричі пошакалючому й подався на умовлене місце — до старшини ного хліва. Кохана моя була вже там і плакала, лице уткнувши в коліна. Вона боялася, що повинь змила мою хатину біля броду. А як я тихенько підійшов по мілкій воді, подумала, що це привид, і була б кинулась навікача, але я обняв її, і я тоді був не привид, їй же богу, хоч тепер я старий дід, хе-хе-хе! Стоптаний шкарбан. Сухий кукурудзяний качан. Хе-хе-хе![9]

Я розповів їй, як зірвало міст, і вона сказала, що я не простий смертний, бо ніхто ще не перепливав Бархві у Велику повинь, ото ж очі мої бачили те, чого людські очі ще не бачили. Взявшись за руки, дійшли ми до того горба, де лежав мертвяк, і я показав їй, хто поміг мені переплисти річку. Вона поглянула на трупа — а вже вияснилось і світили зорі — та й скрикнула, закривши обличчя руками: "Це ж Хірнам Сінх!" А я їй сказав: "Ну що ж, кохана моя, зі свинюки мертвого більше користі, ніж із живого", — і вона відказала: "Авжеж, бо він урятував мені тебе, дорожчого за всіх на світі. Одначе zostавити його тут не можна, бо це буде неслава для мене". Адже труп лежав ближче, ніж на постріл, від її дверей.

Тоді я мовив, скотивши руками трупа в воду: "Бог нас сам розсудив, Хірнаме Сінху, щоб твоя кров не впала на мою голову. Нехай я й кривду тобі роблю, що не даю твоєму тілові згоріти на вогнищі, та дарма, йди собі годувати ворон". Отож я відіпхнув труп на глибше, його підхопила течія, і він поплив, киваючи густою чорною бородою, мов той проповідник на помості. І більш я не бачив Хірнама Сінха.

Вдосвіта ми з коханою попрощались, і я сховався в незатоплених хашах. А як зовсім розвиднілось, я побачив, що вчинив уночі, і все тіло моє отерпло, бо між Патірою й деревами по тім боці мчало добрих два коси ревучої води, а посередині стриміли бики мосту, мов пеньки зубів у роті в старого діда. І нічого живого не видно було на тій воді — ані птахів, ані човнів з людьми; лише тьма-тьменна трупів — волячих, кінських та людських. І сама річка була червоніша, ніж кров, від змитої в підгір'ї глини. Ніколи ще не бачив я такої повені, та й по тому більш такого не бачив — і повірте, сахібе, ніхто в світі не спромігся б на те, що зробив я. Одначе вернутись того дня додому мені не було як. За всю старшинину землю не зважився б я пливти вдруге не під покровом темряви, що ховає небезпеку. Я пройшов ще з к о с понад річкою, проти води, до ковалевої оселі, сказав там, що мене занесла сюди повинь, і мені дали попоїсти. Сім день пробув я в коваля, поки трапився човен і я вернувся додому. Від хатини моєї не лишилось ні покрівлі, ні стін, ні долівки — тільки латка розкислої глини. От і зважте самі, сахібе, як високо була вода. Мені, видно, так судилося, щоб я не згинув ні в своїй хатині, ані серед повені, ані тоді, як зірвало міст, ото ж бог послав мені на порятунок Хірнама Сінха, вже два дні як мертвого, хоча як він умер — не знаю. Хірнам Сінх ці двадцять років карається в пеклі, і спомин про ту ніч — то, певне, самий верх його муки.

Слухайте-но, сахібе! Річка вже змінила голос. Вона засне трохи перед світанком, а до нього вже лишилося хіба з годину. А на світанку вона знов розбурхається. Звідки мені відомо? А де ж пак, проживши тут тридцять років, та не знати голосу річки, як батько знає голос свого сина? Вона гомонить уже не так сердито. Можу забожитися, що годину чи й дві брід буде безпечний. Тож поспішайте, сахібе! Я покличу Рама Першада, і цей раз він уже не заверне назад. Чи добре обіп'ято полотном ваші речі? Агов, махауте, глиняна твоя голова, подавай слона сахібові! Та скажи на тім боці, що вдень броду не буде.

Гроші? Ні, сахібе, я не такий чоловік. Навіть дітлахам на ласощі не треба. Самі ж бачите, що дім мій порожній, і я вже старий.

Дут[10], Раме Першаде! Дут! Дут! Дут! Нехай щастить вам, сахібе!

Примітки:

[1] Махаут — погонич слонів.

[2] Банджара — торговець збіжжям.

[3] Лакх — сто тисяч.

[4] Кос — індійська міра відстані, близько 4 км.

[5] Джайнізм — одна з індійських релігій, близька до буддизму.

[6] Парії — найнижча каста в Індії.

[7] Піїти і сунніти — дві головні секти магометанської релігії.

[8] Деодар — гімалайський кедр.

[9] Мушу з прикрістю відзначити, що наглядач броду підпустив тут два вкрай непристойні дотепи. — Р. Кіплінг.

[10] Дут — іди!